

Psixologik xizmatlar orqali talabalarning ta'lim motivatsiyasini rivojlantirish

Odamova O'g'iljon Kenjayevna – Urganch davlat universiteti katta o'qituvchisi

ogiljon-odamova@gmail.com <tel:+998942302875>

Annotatsiya: Mazkur maqola motivatsiyani shakllantirish inson shaxsini rivojlantirishning ajralmas qismi ekanligi va Ta'lim motivatsiyasini o'rganish talaba shaxsini rivojlantirishning turli bosqichlarida amalga oshirilishi kerakligi, kognitiv va keng ijtimoiy motivlarga qarab natijalar ham har xil bo'lishi mumkinligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: muvaffaqiyat, bevosita, inqiroz, rivojlantirish, ijtimoiy munosabatlar, shaxs, samaradorlik, o'zlashtirish, organizm.

Talim muassalarining psixologik xizmati tizimi ta'lim tizimining zaruriy qismi bo'lib, ko'p jihatdan uning hozirgi holatini aks ettiradi va uni rivojlantirishning zarur turlari va usullariga talablarni keltirib chiqaradi.

Barcha Talim muassalari talabalarining shaxsini rivojlantirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarning oldini olish bo'yicha tizimli ishlar psixolog tomonidan talabalarining muammolari va yoshiga qarab ajratilgan tizimli psixologik treninglar shaklida olib boriladi, uning mazmuni bilim, ko'nikma va mehnat qobiliyatini o'z ichiga oladi. ma'lum yoshdagi talabalarining tipik psixologik muammolari bilan.

Motivatsiya va qiymat yo'nalishlarini shakllantirish inson shaxsini rivojlantirishning ajralmas qismidir. Ta'lim motivatsiyasini o'rganish talaba shaxsini rivojlantirishning turli bosqichlarida amalga oshirilishi kerak, chunki kognitiv va keng ijtimoiy motivlarga qarab natija har xil bo'ladi. Talabalar faoliyati va uning o'quv motivatsiyasini o'rganishimiz o'quvchilarning o'quv jarayoniga jalb etilishining bir necha bosqichlarini aniqlash imkonini beradi [2]. Ushbu bosqichlarning har biri, birinchi navbatda, o'rganishga ma'lum umumiy munosabat bilan tavsiflanadi. Ikkinchidan, o'quvchilarning ta'limga jalb etilishining har bir darajasi ortida turli motivlar va o'quv maqsadlari yotadi. Uchinchidan, talabaning

ta'limga jalb etilishining har bir bosqichi o'rganish qobiliyatining u yoki bu holatiga mos keladi, bu ma'lum motivatsion munosabatlarning sababini, to'siqlarni, talabaning ishdagi qiyinchiliklardan qochishini va hokazolarni tushunishga yordam beradi.

Rivojlanishning o'tish, inqirozli davrlarida yangi motivlar, yangi qiymat yo'nalishlari, yangi ehtiyojlar va qiziqishlar paydo bo'ladi va ular asosida oldingi davrga xos bo'lgan shaxsiy xususiyatlar qayta quriladi. Shunday qilib, ushbu asrga xos bo'lgan motivlar shaxsni shakllantiruvchi tizim sifatida ishlaydi va o'z-o'zini anglashni rivojlantirish, ijtimoiy munosabatlar tizimidagi o'z “men” ning mavqeini anglash bilan bog'liq. Qadriyat yo'nalishlari ham, motivlar ham shaxs tuzilishining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, ularning shakllanish darajasi shaxsning rivojlanish darajasini baholash uchun ishlatilishi mumkin. O'rta maktab yoshidan talabalik davriga o'tish qarama-qarshiliklar va odatiy hayot g'oyalarini buzish bilan birga keladi. Turli kurslar, fakultetlar va mutaxassisliklar talabalari o'rtasida motivatsiyadagi farqlar kuzatilishi mumkinligini hisobga olish kerak. Talabalik davrida bir tomondan, motivatsiyaning o'zgarishi, barcha qiymat yo'nalishlari tizimi, ikkinchi tomondan, maxsus qobiliyatlarning jadal shakllanishi sodir bo'ladi. Talabalik yoshi ijtimoiy yaqinlashuvga intilish, hayotning ma'nosini izlash, ob'ektiv sharoitlar va shaxsning qadriyat yo'nalishlari bilan belgilanadigan hayot rejalarini qurish bilan tavsiflanadi. Oliy ma'lumot olish va qiziqarli ishlash istagi aniq ifodalangan. Yaxshi turmush sharoiti va moddiy ta'minotiga e'tibor kuchaytirilmoqda [7].

Talabalik davrida talabalarining o'z kelajagiga umumiy yo'nalishi mavjud bo'lib, ular uchun butun hozirgi zamon ularning shaxsiyatining ushbu yangi yo'nalishi tarmog'ida paydo bo'ladi. Ular o'zlarining axloqiy dunyoqarashini, tashqi sharoitlar va boshqalarning bosimidan qat'iy nazar barqaror e'tiqodlar tizimining mavjudligini nazarda tutuvchi axloqiy “men” ni shakllantiradilar.

Umuman Talim muassalaridagi o'quv jarayonining samaradorligi talabalarining kelajakdagi kasbini egallashga bo'lgan ishtiyoqi qanchalik yuqori ekanligiga bevosita bog'liq.

Talabalik davrida shaxsiy rivojlanishning eng muhim sharti muloqotdir. Shaxs rivojlanishining ushbu bosqichida muloqot ta'lim faoliyati bilan bir qatorda yetakchi faoliyatdir. Muloqot sohasida yangi o'zgarishlar ro'y beradi. Shuni ta'kidlashni istardimki, bu yosh o'sish jarayonining tugashi bilan tavsiflanadi, bu

oxir-oqibatda organizmning gullab-yashnashiga olib keladi, bu yoshning nafaqat o'rganishdagi alohida mavqeiga, balki boshqa imkoniyatlar, rollarni o'zlashtirishi uchun asos yaratadi. va intilishlar. Rivojlanish psixologiyasi nuqtai nazaridan, talaba yoshida ichki dunyo va o'z-o'zini anglash xususiyatlari o'zgaradi, psixik jarayonlar va shaxs xususiyatlari rivojlanadi va qayta tuziladi, hayotning hissiy-irodaviy tuzilishi o'zgaradi. Aynan yoshlikda boshqalarning holatlariga hamdard bo'lish, bu holatlarni o'zinikidek his qilish qobiliyati yanada keskinlashadi. Shuning uchun ham yoshlar o'zining boshqa odamlarga nisbatan namoyon bo'lishida, tabiatni o'ylash va unga identifikatsiya qilishdan olingan taassurotlarni boshidan kechirishida, san'atga munosabati va tushunchasida juda nozik, nozik bo'lishi mumkin. Identifikatsiya insonning his qilish sohasini yanada nozik qiladi, uni yanada boy va ayni paytda himoyasiz qiladi. Ijtimoiy-psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim faoliyati uchun motivatsiya bir xil emas, bu ko'plab omillarga bog'liq: talabalarning individual xususiyatlari, bevosita murojaat guruhining tabiati, talabalar jamoasining rivojlanish darajasi va boshqalar. Boshqa tomondan, inson xatti-harakatining motivatsiyasi psixik hodisa sifatida harakat qilib, har doim shaxs vakili bo'lgan ijtimoiy qatlam (guruh, jamoa) qarashlari, qadriyat yo'nalishlari va munosabatlarini aks ettiradi. Ta'lim faoliyati motivatsiyasini ko'rib chiqayotganda, motiv tushunchasi maqsad va ehtiyoj tushunchasi bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlash kerak. Shaxsning shaxsiyatida ular o'zaro ta'sir qiladi va motivatsion soha deb ataladi. Adabiyotda bu atama barcha turdagi motivlarni o'z ichiga oladi: ehtiyojlar, qiziqishlar, maqsadlar, rag'batlantirishlar, motivlar, moyilliklar, munosabatlar. Ta'lim motivatsiyasi ma'lum bir faoliyatga kiritilgan motivatsiyaning ma'lum bir turi sifatida belgilanadi - bu holda o'qitish, ta'lim faoliyati. Har qanday boshqa turdagi kabi, ta'lim motivatsiyasi ham u ishtirok etadigan faoliyatga xos bo'lgan bir qator omillar bilan belgilanadi [5].

Birinchidan, uni ta'lim tizimining o'zi, ta'lim muassasasi belgilaydi; ikkinchidan, - o'quv jarayonini tashkil etish; uchinchidan, o'quvchining sub'ektiv xususiyatlari; to'rtinchidan, - o'qituvchining sub'ektiv xususiyatlari va birinchi navbatda, uning o'quvchiga, mehnatga bo'lgan munosabatlari tizimi; beshinchidan, - o'quv fanining o'ziga xos xususiyatlari. Ta'lim motivatsiyasi, har qanday boshqa turdagi kabi, tizimli bo'lib, yo'nalish, barqarorlik va dinamizm bilan ajralib turadi. Talim muassalaridagi psixologik xizmatning asosiy vazifasi talabalarning hayotning yangi sharoitlariga moslashishi va Talim muassalarida o'qishga imkon qadar tezroq

yordam berishdan iborat; yuzaga kelgan psixo-emotsional, intellektual va jismoniy ortiqcha yuklarni bartaraf etish oqilona. Shaxsning motivatsion sohasi insonning ichki holati va tashqi xulq-atvorini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. Psixologik xizmat ta'lim jarayoni bilan birga keladi va shuning uchun birinchi navbatda mijozlarning shaxsiy rivojlanishi va faoliyatining hozirgi holati bilan bevosita bog'liq muammolariga duch keladi. Talabalar psixologik xizmatga murojaat qiladigan dolzarb muammolarning mazmuni va sifatini tahlil qilish nafaqat o'quv jarayonini psixologik qo'llab-quvvatlashning boshqa turlarining yo'nalishini o'zgartirishga, balki o'quvchining shaxsiy rivojlanishining ayrim hodisalarini o'rganishga imkon beradi. Ta'lim sohasidagi taraqqiyot hozirgi kunda eng dolzarb bo'lib, inson rivojlanishi va hayot sifatini yaxshilash uchun haqiqiy ahamiyatga ega [10].

Shuningdek, u yosh avlod salomatligini mustahkamlash, ijtimoiy muhitni uyg'unlashtirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga katta hissa qo'shishi mumkin. Shu munosabat bilan belgilangan vazifalarni hal etish mexanizmlari va ularni mamlakatimiz ta'lim muassasalari amaliyotiga tatbiq etish yo'llari haqida savol tug'iladi. Mamlakatda ta'lim tizimining yangi gumanistik paradigmaga o'tishi munosabati bilan ta'lim sohasida ko'p tarmoqli yordamni har tomonlama rivojlantirish zarurati ayniqsa keskinlashdi. Shaxsni barcha ko'rinishlarida tan olish hozirgi vaqtda shaxsni sotsializatsiya qilishning amalda yagona instituti sifatida ta'limning eng muhim ustuvor yo'nalishidir.

Zamonaviy O'zbekistonda faoliyatning turli sohalarida bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashning asosiy bazasi oliy kasbiy ta'lim muassasalaridir. Talabalarning har biri, kasbiy yo'nalishi, malakasi, kasbiy faoliyatning mo'ljallangan yo'nalishi, ta'lim faoliyatini amalga oshirishdan qat'i nazar, kasbiy bilim va ko'nikmalarga qo'shimcha ravishda, zamonaviy jamiyatda mavjud bo'lish va harakat qilish uchun ma'lum qobiliyatga ega bo'lishi kerak. O'zini amalga oshirishda ham, ijtimoiy foydali faoliyatni amalga oshirishda ham mumkin bo'lgan ijobiy natija.

Axborot bilan to'yingan dunyoda ishlash shartlari, doimiy vaqt etishmasligi va har doim ham ish va dam olish uchun qoniqarli sharoitlar odamdan doimiy zo'riqishni talab qiladi. Shuning uchun mutaxassisning psixologik holatining ahamiyati uning kasbiy faoliyati muvaffaqiyatining eng muhim tarkibiy qismidir. Zamonaviy jamiyatning har bir sub'ekti hayotida deyarli doimo yuzaga keladigan

psixologik muammolarni ijobiy hal qilish tajribasi dastlabki kasbiy bilimlarni o‘zlashtirish jarayonida olinishi kerak. Bozor sharoitida samarali faoliyat ko‘rsatishga qodir ijtimoiy harakatchan shaxsni shakllantirish zamonaviy oliy ta’limning eng muhim vazifasi bo‘lib, uni Talim muassalaridagi psixologik xizmat aniq hal qilishi kerak. U Talim muassalarining ta’lim muhitida talabaning raqobatbardosh shaxsini rivojlantirishga psixologik yordam ko‘rsatadigan ilmiy, uslubiy va amaliy markaz sifatida harakat qilishi kerak. Talim muassalarining psixologik xizmatining ahamiyati psixologik fanni boyitishga hissa qo‘shadigan yangi bilimlarni olish nuqtai nazaridan baholanishi kerak.

Psixologik xizmatning faoliyat ko‘rsatish jarayonida nazariy va amaliy muammolarni hal qilish birlashtiriladi: bir tomondan, psixik hodisalarni o‘rganish va tushuntirish amalga oshiriladi, ikkinchi tomondan, shaxsning rivojlanishi sodir bo‘ladi, birgalikdagi faoliyat optimallashtiriladi va hokazo. Ta’limda psixologik xizmat muhim rol o‘ynaydi, chunki hozirgi vaqtda ta’lim va tarbiya sohasidagi ko‘plab muammolar nafaqat hal qilinmagan, balki yanada yomonlashgan. Aksariyat talabalar va o‘qituvchilar qandaydir psixologik yordamga muhtoj, ammo qayerga murojaat qilishni bilishmaydi [11].

Ma’lumki, maktablarda psixolog ancha vaqtdan beri psixologik xizmat faoliyatni yuritib kelmoqda va maktab o‘quvchilari va o‘qituvchilari bilan ishlashda katta tajribaga ega, ammo oliy kasbiy ta’lim sohasida ham tashkiliy va uslubiy jihatdan ko‘plab muammolar mavjud. Bizning tadqiqotimiz Talim muassalarilarda psixologik xizmatni tashkil etishning xususiyatlarini va bu bilan bog‘liq muammolarni ko‘rib chiqishga imkon berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aseev V.G. Xulq-atvor va shaxsiyatni shakllantirish motivatsiyasi. M., 2006 yil.
2. Atkinson J.V. Motivatsiyani rivojlantirish nazariyasi. N., 2006 yil.
3. Bodalev A.A. Shaxsiyat haqida psixologiya. Moskva davlat Talim muassalarii, 2008 yil, 63-bet.
4. Galperina P.Ya. Psixologiyaga kirish. Uch. Talim muassalarilar uchun qo‘llanma, 2003 yil.
5. Gadjeva M.M. Ta’lim tizimida psixologik xizmatning o‘rni.//maqolalar to‘plami.FU.DGPU// M. 2005 y.

6. Orlov Yu.M. Talim muassalari talabalarining o‘quv faoliyati samaradorligining ehtiyoj-motiv omillari: Dissertatsiya avtoreferati. Psixologiya fanlari doktori n. M., 2004 yil.
7. Smirnov S.D. Oliy ta’lim pedagogikasi va psixologiyasi: faoliyatdan shaxsga / Oliy ta’lim talabarlari uchun darslik. ped. darslik muassasalar - M., 2003 y.
8. Rubinshteyn S.P. Umumiy psixologiya asoslari. - Sankt-Peterburg “Peter”, 2009 yil.
9. X. Dekina E.V. Psixologik va pedagogik faoliyatga kirish. Tula: TSPU im. nashriyot uyi. L.N. Tolstoy, 2005 yil.
10. Krasnoshchechenko I.P. Psixologik tarbiyaning qadriyat asoslari. 2007. No 3. 37-48-betlar.
11. Kretsan Z.V. Ijtimoiy-psixologiya fakulteti talabarlari uchun amaliyotni tashkil etish ularning kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatlari uchun asos sifatida. 2009. No 1. B. 60-71.
12. Menshikov P.V. Talim muassalarida psixologik olimpiada: kontseptual asoslar va metodologiya. 2007. No 2. B. 103-110.
13. Razina T.V. Psixologiya fanining kategorik tuzilishi va ularning psixologik fakultet talabarlari orasida rivojlanishi haqidagi fikrlar. 2007. No 3. B. 19-36.
14. Savin E.Yu., Fomin A.E. Ta’lim psixologiyasi: mavzuni tushunish va o‘quv kursini qurishda yangi ko‘rsatmalar. 2007. No 2. B. 78-95.

Research Science and Innovation House